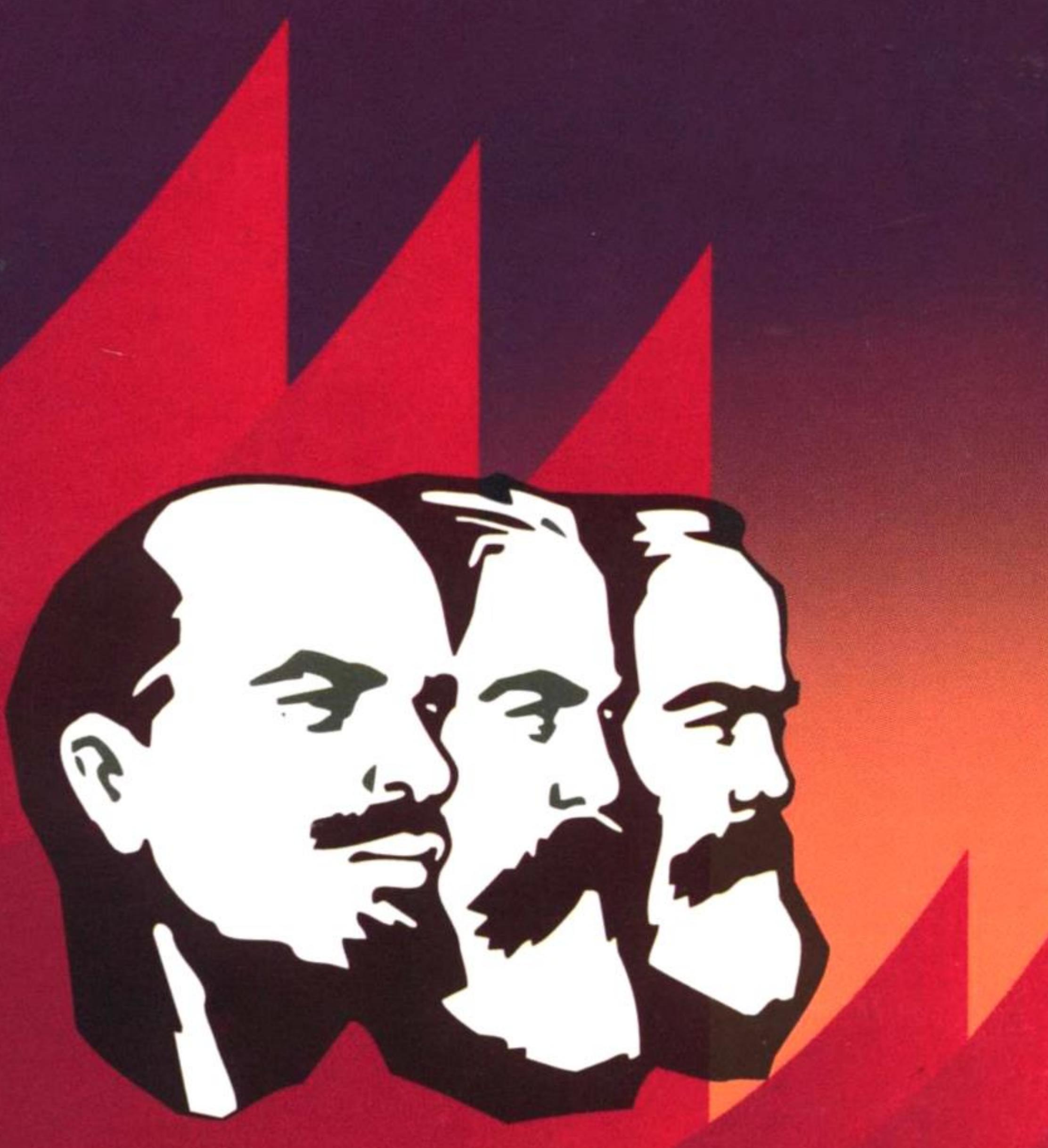

GT.0000025868

PGS. TS. ĐỖ CÔNG TUẤN
TS. ĐẶNG THỊ LINH
(Đồng chủ biên)

GIÁO TRÌNH LỊCH SỬ TƯ TƯỞNG XÃ HỘI CHỦ NGHĨA

NGUYỄN
DOC LIỆU

NHÀ XUẤT BẢN GIÁO DỤC VIỆT NAM

PGS.TS. ĐỖ CÔNG TUẤN – TS. ĐẶNG THỊ LINH
(Đồng chủ biên)

GIÁO TRÌNH
LỊCH SỬ TỰ TƯỞNG
XÃ HỘI CHỦ NGHĨA

NHÀ XUẤT BẢN GIÁO DỤC VIỆT NAM

Nhóm biên soạn:

1. PGS.TS. Đỗ Công Tuấn
2. TS. Đặng Thị Linh
3. ThS. Đặng Gia Định
4. TS. Bùi Thị Kim Hậu
5. TS. Nguyễn Thọ Khang
6. TS. Nghiêm Sỹ Liêm
7. ThS. Vũ Ngọc Pha
8. ThS. Đặng Thanh Phương
9. ThS. Trần Đình Tài
10. ThS. Trần Phạm Tài
11. ThS. Vũ Minh Thành

MỤC LỤC

MỞ ĐẦU: BỐI TƯỢNG VÀ PHƯƠNG PHÁP NGHIÊN CỨU LỊCH SỬ TƯ TƯỞNG XÃ HỘI CHỦ NGHĨA

I – Tư tưởng xã hội chủ nghĩa và bộ môn Lịch sử tư tưởng xã hội chủ nghĩa	7
II – Phạm vi và giới hạn nghiên cứu của Lịch sử tư tưởng xã hội chủ nghĩa	11

CHƯƠNG 1: TƯ TƯỞNG XÃ HỘI CHỦ NGHĨA THỜI KỲ CỔ ĐẠI VÀ TRUNG ĐẠI

I – Tư tưởng xã hội chủ nghĩa thời Cổ đại	23
II – Tư tưởng xã hội chủ nghĩa Tây Âu thời Trung đại	41

CHƯƠNG 2: TƯ TƯỞNG XÃ HỘI CHỦ NGHĨA TÂY ÂU THẾ KỶ XVI - XVII

I – Hoàn cảnh châu Âu thế kỷ XVI - XVII	53
II – Một số nhà tư tưởng xã hội chủ nghĩa Tây Âu thế kỷ XVI – XVII	56

CHƯƠNG 3: CHỦ NGHĨA XÃ HỘI UTOPIA Ở PHÁP THẾ KỶ XVIII

I – Tình hình nước Pháp thế kỷ XVIII	77
II – Nội dung tư tưởng xã hội chủ nghĩa của các nhà xã hội chủ nghĩa không tưởng ở Pháp thế kỷ XVIII	78

CHƯƠNG 4: CHỦ NGHĨA XÃ HỘI UTOPIA - PHÊ PHÁN Ở PHÁP VÀ ANH ĐẦU THẾ KỶ XIX

I – Chủ nghĩa xã hội không tưởng Pháp	91
II – Chủ nghĩa xã hội không tưởng phê phán đầu thế kỷ XIX ở Anh	102

CHƯƠNG 5: TƯ TƯỞNG XÃ HỘI CHỦ NGHĨA CỦA CÁC NHÀ DÂN CHỦ CÁCH MẠNG NGA THẾ KỶ XIX

I – Tình hình nước Nga thế kỷ XIX	109
II – Những quan điểm về Chủ nghĩa xã hội không tưởng của các nhà dân chủ cách mạng Nga thế kỷ XIX	114

CHƯƠNG 6: SỰ HÌNH THÀNH CHỦ NGHĨA XÃ HỘI KHOA HỌC

I – Bối cảnh lịch sử châu Âu những năm giữa thế kỷ XIX	129
II – Vai trò của C.Mác và Ph. Ăngghen trong sự hình thành Chủ nghĩa xã hội khoa học	132

CHƯƠNG 7: C.MÁC VÀ PH. ĂNGGHEN PHÁT TRIỂN CHỦ NGHĨA XÃ HỘI KHOA HỌC

I – Vài nét về hoàn cảnh lịch sử nửa sau thế kỷ XIX	153
II – C.Mác và Ph.Ăngghen phát triển lý luận Chủ nghĩa xã hội khoa học trên cơ sở tổng kết kinh nghiệm cách mạng 1848 - 1849 và cuộc đấu tranh chống chủ nghĩa cơ hội trong quốc tế 1	161
III – Sự phát triển lý luận Chủ nghĩa xã hội khoa học sau Công xã Pa-ri	167

CHƯƠNG 8: V.I.LÊ-NIN BẢO VỆ VÀ PHÁT TRIỂN CHỦ NGHĨA XÃ HỘI KHOA HỌC

I – Hoàn cảnh lịch sử và nước Nga cuối thế kỷ XIX - Đầu thế kỷ XX	174
II – Lê-nin phát triển lý luận Chủ nghĩa xã hội khoa học	179

CHƯƠNG 9: CÁC ĐẢNG CỘNG SẢN VÀ CỘNG NHÂN VẬN DỤNG, PHÁT TRIỂN CHỦ NGHĨA XÃ HỘI KHOA HỌC TỪ SAU KHI LÊ-NIN TỬ TRẦN ĐẾN NAY

I – Giai đoạn từ sau khi Lê-nin từ trần đến khi kết thúc chiến tranh thế giới lần thứ hai	201
II – Giai đoạn từ sau chiến tranh thế giới thứ hai đến những năm 70 của thế kỷ XX	208
III – Giai đoạn từ cuối những năm 70 của thế kỷ XX đến nay	211
IV – Những vấn đề đang đặt ra của chủ nghĩa xã hội khoa học và triển vọng phát triển của nó	217

CHƯƠNG 10: CHỦ NGHĨA XÃ HỘI - DÂN CHỦ

I – Lược khảo quá trình hình thành và phát triển của trào lưu xã hội - dân chủ	221
II – Chủ nghĩa xã hội dân chủ và sự khác nhau giữa nó với Chủ nghĩa xã hội khoa học	230

LỜI NÓI ĐẦU

Sự ra đời của Chủ nghĩa xã hội khoa học là một tất yếu lịch sử. Nó là sự kế thừa có phê phán và khắc phục hạn chế của các tư tưởng trong lịch sử nhân loại, qua các giai đoạn lịch sử khác nhau.

Tư tưởng xã hội chủ nghĩa đã có chiều dài lịch sử cùng với lịch sử hình thành và phát triển của giai cấp và đấu tranh giai cấp. Nhiều thế hệ các nhà tư tưởng, các nhà cách mạng ưu tú đã cống hiến, hy sinh cả cuộc đời cho lý tưởng tốt đẹp, nhân đạo, cho sự tiến bộ của nhân loại và Chủ nghĩa xã hội. Từ những dự án sơ khai của Aghit, Clêômen thế kỷ III trước Công nguyên đến những mô hình, hệ thống quan điểm ngày càng hoàn chỉnh, tiến bộ hơn như T. Moro, G. Babóp... Xanhximông, Ph. Phuriê, R. Owen, N.Đôbzôliubôp... cho đến thời đại của C. Mác và Ph. Ăngghen, lý luận của chủ nghĩa xã hội đã trở thành học thuyết khoa học hoàn chỉnh và đến V.I. Lê-nin, nó đã trở thành hiện thực trong cuộc sống.

Những ước mơ, nguyện vọng, những nỗ lực cống hiến và hy sinh của các thế hệ không chỉ phản ánh nguyện vọng, ước mơ hoài bão bằng lý tưởng, mà còn là quá trình tìm tòi chân lý, mở đường đi tới sự nghiệp giải phóng nhân loại. Đó là con đường khó khăn, lâu dài, phức tạp và hy sinh gian khổ. Ngày nay, tuy rằng Chủ nghĩa xã hội đang lâm vào quá trình khủng hoảng, khó khăn, nhưng đó chỉ là khủng hoảng, khó khăn tạm thời. Chủ nghĩa xã hội không thể bị tiêu diệt, điều cần thiết là phải khắc

phục những sai lầm, yếu kém của sự hình thành và phát triển.

Vì vậy, việc tìm hiểu, học tập, nghiên cứu lý luận về quá trình hình thành, phát triển cũng như tương lai của Chủ nghĩa xã hội khoa học vẫn đang là yêu cầu cấp thiết đối với các nhà nghiên cứu, các sinh viên chuyên ngành và tất cả bạn đọc quan tâm. Trước đòi hỏi trên, tập thể tác giả đã phối hợp với Nhà xuất bản Giáo dục Việt Nam tiến hành biên soạn và xuất bản cuốn giáo trình Lịch sử tư tưởng xã hội chủ nghĩa.

Dù được biên soạn với sự nghiêm túc, cẩn trọng song chắc chắn giáo trình khó tránh khỏi những hạn chế, khiếm khuyết. Tập thể tác giả rất mong nhận được sự đóng góp ý kiến của đồng nghiệp và bạn đọc để giáo trình được hoàn thiện hơn trong các lần tái bản.

Mọi góp ý xin gửi về Công ty CP Sách Đại học - Dạy nghề, Nhà xuất bản Giáo dục Việt Nam, 25 Hàn Thuyên - Hà Nội.

Xin trân trọng cảm ơn!

CÁC TÁC GIẢ

Mở đầu

ĐỐI TƯỢNG VÀ PHƯƠNG PHÁP NGHIÊN CỨU LỊCH SỬ TƯ TƯỞNG XÃ HỘI CHỦ NGHĨA

I – TƯ TƯỞNG XÃ HỘI CHỦ NGHĨA VÀ BỘ MÔN LỊCH SỬ TƯ TƯỞNG XÃ HỘI CHỦ NGHĨA

1. Khái niệm tư tưởng xã hội chủ nghĩa

1.1. Định nghĩa tư tưởng xã hội chủ nghĩa

Tư tưởng xã hội chủ nghĩa (hay tư tưởng cộng sản chủ nghĩa) là *tư tưởng của các giai cấp, các tầng lớp lao động, bị thống trị, bị áp bức trong các thời đại, về một chế độ xã hội mới, xã hội xã hội chủ nghĩa và cộng sản chủ nghĩa*. Trong chế độ mới ấy, các quan hệ giữa người với người là *bình đẳng, mọi người đều lao động, không có áp bức và bóc lột, mọi người có cuộc sống ấm no, hạnh phúc*. Các quan hệ xã hội ấy *được hình thành, được xây dựng và củng cố trên nền tảng một chế độ sở hữu các tư liệu sản xuất thuộc về toàn xã hội* (hay công hữu về tư liệu sản xuất).

Ngay từ thời cổ đại, những mầm mống tư tưởng sơ khai, đầu tiên của quần chúng lao động bị áp bức, bị thống trị về một cuộc sống tốt đẹp, hạnh phúc và bình đẳng... xuất hiện, ban đầu với tính cách là sự phản kháng đối với sự áp bức, bóc lột hiện tồn. Về sau, những tư tưởng ấy ngày càng xuất hiện với tính cách là sự thể hiện các ước mơ, khát vọng về một cuộc sống ấm no, hạnh phúc và bình đẳng. Đè rồi, những tư tưởng ấy dần trở thành một hệ thống các quan niệm về một kiểu tổ chức xã hội mà trong đó mọi người đều bình đẳng, ấm no, hạnh phúc. Trải qua

một quá trình lịch sử lâu dài, những tư tưởng mầm mống sơ khai ban đầu dưới dạng văn học, văn chương truyền miệng... dần dần được bổ sung, được phát triển, từng bước hoàn thiện để rồi hình thành nên một hệ thống các quan niệm, ý thức, niềm tin... ngày càng đầy đủ hơn, ngày càng khoa học hơn. Tư tưởng xã hội chủ nghĩa đã trải qua lịch sử phát triển hàng nghìn năm, với những hình thức thể hiện phong phú, đa dạng, chứa đựng những quan niệm khác nhau về chế độ xã hội cộng sản chủ nghĩa...

1.2. Nội dung cơ bản của tư tưởng xã hội chủ nghĩa

Có nhiều phương pháp, nguyên tắc tiếp cận phân loại nội dung tư tưởng xã hội chủ nghĩa. Dựa theo nguyên tắc của sử học chúng ta có thể phân loại tư tưởng xã hội chủ nghĩa tương ứng với các thời đại lịch sử. Cách phân loại này có ưu điểm làm rõ các giai đoạn, các trình độ phát triển tư tưởng xã hội chủ nghĩa trong quan hệ phụ thuộc và tương ứng với trình độ phát triển kinh tế, chính trị và văn hóa của xã hội trong mỗi thời đại xác định. Nếu dựa trên nguyên tắc cơ bản của chủ nghĩa duy vật, chúng ta có thể phân chia nội dung tư tưởng xã hội chủ nghĩa theo các giới hạn, phạm vi khách thể, trên từng lĩnh vực cơ bản của đời sống xã hội mà tư tưởng đó phản ánh. Trong khi đó, dựa trên nguyên tắc kết hợp chủ nghĩa duy vật biện chứng với quan điểm của khoa học luận, chúng ta có thể phân loại các tư tưởng xã hội chủ nghĩa theo các cấp độ của mục đích sáng tạo, phát triển các tư tưởng ấy.

Trên cơ sở kết hợp sự phân loại của chủ nghĩa duy vật biện chứng với khoa học luận hiện đại, có tính đến đặc thù của bộ môn lực lượng tư tưởng xã hội chủ nghĩa - như là một phân môn chủ nghĩa chủ nghĩa xã hội khoa học, chúng tôi cho rằng, tư tưởng xã hội chủ nghĩa (hay cộng sản chủ nghĩa) có ba nội dung cơ bản dưới đây:

Thứ nhất, một hệ thống tư tưởng xã hội chủ nghĩa phản ánh những mặt, những nội dung và những mối quan hệ cơ bản hợp thành của chủ nghĩa xã hội và chủ nghĩa cộng sản. Hệ thống những quan niệm, những tư tưởng lý luận này dần dần được ra đời, không ngừng củng cố, bổ sung,

từng bước hoàn thiện... nhằm trả lời cho câu hỏi xã hội tương lai mà loài người hướng tới là như thế nào?

Thứ hai, một hệ thống các tư tưởng xã hội chủ nghĩa phản ánh, thể hiện ngày càng đầy đủ và khoa học hơn, con đường, phương thức và phương pháp đấu tranh của nhân dân lao động nhằm xây dựng, thực hiện chế độ mới - chế độ xã hội chủ nghĩa và cộng sản chủ nghĩa. Hệ thống những quan niệm, những tư tưởng lý luận này dần dần được ra đời, không ngừng cung cấp, bổ sung, từng bước hoàn thiện... nhằm trả lời cho câu hỏi xã hội tương lai mà loài người cần đạt tới bằng cách nào?

Thứ ba, một hệ thống các tư tưởng xã hội chủ nghĩa phản ánh, thể hiện động lực xã hội cơ bản và lực lượng lãnh đạo nhân dân lao động, nhân loại tiến bộ trong cuộc đấu tranh, hiện thực hóa các tư tưởng, quan niệm về chủ nghĩa xã hội và chủ nghĩa cộng sản. Hệ thống những quan niệm, những tư tưởng lý luận này dần dần được ra đời, không ngừng cung cấp, bổ sung, từng bước hoàn thiện... nhằm trả lời cho câu hỏi động lực xã hội căn bản và lực lượng xã hội của quá trình chuyển biến của nhân loại tiến tới xã hội tương lai ấy là gì?

Các nội dung cơ bản trên đây của tư tưởng xã hội chủ nghĩa có mối quan hệ mật thiết với nhau ngày càng mang tính chính thể hơn, hệ thống hơn. Đồng thời, mỗi nội dung trên đây cũng có những dấu hiệu đặc trưng, thể hiện tính độc lập tương đối của chúng, với tính cách là sự phản ánh đối với các lĩnh vực, các quan hệ, các nội dung cơ bản hợp thành của toàn bộ quá trình đấu tranh của nhân loại bị áp bức, thực hiện sự chuyển biến cách mạng của mình lên chủ nghĩa xã hội và chủ nghĩa cộng sản.

Nghiên cứu các quy luật, tính quy luật của quá trình hình thành các tư tưởng xã hội chủ nghĩa trong suốt chiều dài lịch sử nhân loại đã được sự quan tâm của nhiều nhà tư tưởng lý luận thuộc nhiều ngành và bộ môn khoa học khác nhau. Trong đó, môn Lịch sử tư tưởng xã hội chủ nghĩa coi đó là nhiệm vụ cơ bản. Vì vậy, môn học này đã có những đóng góp to lớn và ngày càng trở thành một bộ môn khoa học độc lập.